

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Енчо Герганов,

Департамент по когнитивна наука и психология,

Нов български университет

на дисертационния труд **ИМЕННАТА СИНТАГМА В ХИНДИ И В БЪЛГАРСКИ ЕЗИК**

(лингводидактически аспект)

на Валентина Ст. Тодорова-Маринова, докторант на самостоятелна подготовка.

Трудът е представен за защита с цел получаване на образователната и научна степен

“доктор” по научната специалност Общо и сравнително езикознание (хинди-

българско съпоставително езикознание

Дисертационният труд е посветен на лингводидактическите подходи за усвояване на именната синтагма от българи, изучаващи хинди, и хинди говорещи, които изучават български. В своето изследване докторантката си е поставила за цел “да аргументира съобразен със сегашните условия и ефективен прагмалингвистичен подход при въвеждането на именната синтагма в процеса на начално чуждоезиково обучение по хинди и по български език...” (стр. 5). За да постигне тази цел, тя формулира четири основни задачи, които са насочени към прилагане на подходящ модел на съпоставителен анализ за представяне на именната синтагма и съставлящите я компоненти в двата езика, от една страна, и степенуване на приоритетите при преподаването и изучаването ѝ на различни нива на усвояване на двата езика, от друга страна. Темата е актуална предвид оскъдните съпоставителни изследвания между хинди и български и засилващите се образователни и културни контакти между Индия и България. Още в началото на труда си докторантката заявява, че като изследователски подходи ще използва *разширения модел на съпоставителен анализ*, предложен от Андрей Данчев, *трансформационния метод* (за открояване на семантични варианти) и *статистическия метод* (за прогнозиране и диагностициране на отклонения от граматични маркировки) (стр. 6). Макар и с някои уговорки може да се каже, че тя прилага тези методи сравнително успешно при решаването на изследователските си задачи.

Във втория раздел на увода Валентина Тодорова въвежда основните понятия, с които оперира по-нататък в труда си, и очертава границите на своето изследване. Тя много добре диференцира и специфицира понятията *знания за езика*, *знаене на*

езика и *уменията да се общува на езика*. Добре дефинира и експлицира ключовите за чуждоезиковото обучение *семантико-синтактично* и *комуникативно равнище*. За съпоставителния анализ на именните синтагми и техните компоненти в двата езика тя показва възможностите на *структурно-семантичния*, *логико-семантичния*, *функционално-семантичния*, *комуникативния* и *конструктивистичния подход*.

Във втора глава докторантката насочва вниманието си към същността на чуждоезиковото обучение – да се усвои така основите на чуждия език като система, че да се достигне равнище на използването му като средство за успешна комуникация. Тя предлага описание на важни компоненти от системата и структурата на български и хинди, като именната система, синтактичните системи, именните словосъчетания като потенциални синтагми, именните синтагми като части на изречението и др. Описанията са направени предимно синхронно, но авторката често разглежда тези езикови компоненти и в диахронен план, в процеса на езиковия развой. Първо тя прави обща характеристика на езиковите системи на двата езика, след което преминава към специфичните равнища на именната система. Макар че докторантката в началото на дисертацията заявява да използва разширения модел на Данчев за съпоставителен анализ при реалното описание на целевите системи и категории в двата езика тук и в следващата глава тя прави описанията според установените методи и подходи в описателната граматика с приложение на функционално-семантичния подход по Андрейчин и някои елементи на трансформационната граматика. Бих определил подхода на докторантката като паралелна описателна граматика на именната система и именната синтагма в български и хинди с използването на някои елементи на типологично описание. Разширеният модел на съпоставителен анализ изисква да се разглеждат и някои интересни структури в междинния език на изучаващите български хинди говорещи и на българите, които изучават хинди. При общото описание на българската именна система Валентина Маринова естествено се спира на едно от най-интересните явления в историческия ѝ развой – отпадане на склонитбената система в процеса на прехода от синтетизъм към аналитизъм. Тя представя и някои специфични особености на хинди спрямо изразяването на семантичните падежни отношения на синтактично и морфологично равнище. Много добър паралелизъм е направен при описанието на синтактичните системи и особено на средствата за свързване на думите в синтагми и изречения в двата езика. Тъй като именната синтагма е централният обект на дисертационното изследване, естествено е

този въпрос да се разгледа по-подробно и по-задълбочено. Докторантката наистина е направила това, като изяснява с необходимата пълнота проблемите, свързани с именната синтагма като част на изречението. Тя е дала интересни примери от хинди за мястото на именната синтагма в ролята ѝ на подлог, допълнение, определение, сказуемно определение и различните видове обстоятелствени пояснения в изречението. Тези примери показват доста прилики с подобните функции на именната синтагма в български език, но и някои съществени разлики, които изискват повишено внимание при изучаването на хинди от българи, пък и на български от хинди говорещи. Сравнително подробно са разгледани и именните словосъчетанията в хинди и български като потенциални синтагми. Докторантката ги класифицира според класическата граматика на атрибутивни и предикативни словосъчетания, като посочва морфологическите и синтактичните средства за свързването на компонентите им. След това дава именните подчинителни словосъчетания в съответна класификационна схема, включваща субстантивните, адективните, нумералните и прономиналните словосъчетания. Разгледаните случаи са илюстрирани чрез множество примери от хинди, които типологизират съответните употреби и задават техните контексти. В края на втора глава е отделено място за съгласуването и управлението на конституентите в именната синтагма. В глава втора всички важни и интересни въпроси, свързани със съпоставителния анализ на именните словосъчетания, са разгледани в добра логическа структура и компактни текстове, без излишни разширения и усложнения, което би затруднило решаването на задачите на чуждоезиковото обучение по хинди на българи и по български на хинди говорещи.

Това не може да се каже обаче за трета глава "Компонентите на именната синтагма в хинди и в българския език от формално, от функционално-семантично и от комуникативно гледище". В обем 110 стр., което е почти половината от дисертацията, авторката представя именната система на български и хинди по четирите части на речта – съществително име, прилагателно име, числително име и местоимение заедно с граматичните им категории род, число, падеж, неопределеност/определеност и степенуване. След като е направила семантичен, формално-граматичен и синтактичен анализ на именните словосъчетания Валентина Маринова решава да направи описание и на компонентите на именната синтагма в хинди и български. А те са имена-части на речта. А като са части на речта, защо един раздел да не се посвети на теоретичните проблеми, свързани с учението за частите на речта, по един

раздел на морфологичната и семантичната характеристика на всяко от имената и по един раздел на всяка граматична категория. Тази логика е увлякла докторантката в излишни описания, които вече са правени многократно в различните граматиките на български език, а сигурно и в граматиките на хинди. Описанията безспорно са добри. Докторантката си служи със съответната терминология и оперира със съответните граматични понятия напълно професионално. Прегледът на граматичната литература е пълен. Обхванати са най-представителните граматиките на българския език – "Основна българска граматика" на проф. Андрейчин и академичната Граматика на българския език. И все пак този обем внася дисбаланс в текста на дисертацията, в която фокусът е върху лингводидактическите аспекти на усвояването на именната синтагма в български и хинди в условията на чуждоезиково обучение, а не върху изменяемите части на речта (без глагола) в тях. За нуждите на съпоставителния анализ описанията в трета глава можеха да се редуцират до минимум 30-40 стр. Но тъй като всичко това вече е направено, възникват естествени въпроси, свързани с по-нестандартни виждания на докторантката за напълно утвърдени модели за представяне на описателните граматиките. Ако това беше налице, можеше да се говори за определен принос към многоаспектните описания на граматичните явления в български и хинди. Убеден съм, че докторантката, която демонстрира богата езиковедска ерудиция и граматически познания, има такива нестандартни виждания, но не ги е изразила. Затова ще си позволя да ги провокирам, като задам рамките на някои разсъждения, които тя би могла да развие по време на защитата.

В раздела за прилагателните Валентина Маринова точно отразява класификацията им в две големи групи – качествени и относителни. В граматиките на някои други езици обаче тези два класа са обозначени по друг начин. Например, в англоезичната граматична литература се говори за *gradable adjectives* (прилагателни, които могат да се степенуват) и *ungradable adjectives* (прилагателни, които не могат да се степенуват). От семантично и когнитивно гледище пък денотатите на прилагателните са два вида свойства – количествени и качествени. Количественото свойство се характеризира като континуум от естествено наредени по големина количества. Качествените свойства са категорийни. При последните говорим за наличие на категории, които нямат естествена наредба. Предлагам докторантката да се опита да отговори на въпроса доколко сполучливи са термините *качествени* и *относителни* прилагателни в зададените тук когнитивни и семантични рамки на денотатите им. Все в тези

когнитивни рамки, като към тях се прибави и твърдението на Супрун, че антонимите по същество са синоними, докторантката да направи допълнителен анализ и на понятието антонимични двойки. Нека още да се опита да експлицира в зададените тук когнитивни и семантични контекстни рамки определението: "...качествените прилагателни и в двата езика се характеризират със способността си да *обозначават противоположни качества* (курсивът мой – ЕГ), да образуват антонимични двойки." (стр. 91).

Една от основните функции на местоименията, изтъкната добре в дисертацията, е да изграждат кореферентни вериги. Възниква естественият въпрос, на който докторантката може да се опита да отговори, при кои езикови единици и във връзка с какво тяхно свойство се говори за кореферентни вериги.

Последната четвърта глава съдържа основните изследвания по темата на дисертацията. В първия ѝ раздел се разглеждат проявите на езикова интерференция на различни езикови равнища – в процеса на изграждане на слухово-артикулаторни умения, на граматично равнище и на комуникативно равнище. Валентина дава типични примери за интерференция на посочените равнища, като подкрепя явлението чрез статистически индекси – процент на грешки от типа на съответния вид езикова интерференция. В следващия раздел с необходима достатъчност докторантката представя основните постановки и подходи при преподаване на езиковите системи хинди на българи и на български език на индийци. Показала е последователните стъпки за изграждане на уводен курс по практически хинди прилагането на комплексния подход особено при изучаването на именните синтагми. Направила е съдържателна характеристика на комуникативния подход на обучение и е дефинирала мястото на аудио-лингвалния подход в първите 18-24 учебни часа. Всичко е отлично илюстрирано с конкретен езиков материал, схеми на приложение на комуникативни модели и задаване на съответен лексикален минимум на всеки етап на обучение. Специално внимание е отделено на процедурите за детайлното прилагане на комплексния подход при преподаване на български на индийци. Чрез откъси от 90-минутен урок е дадена отлична представа за приложението и на интегралното лингводидактично моделиране. Разработените принципи за преподаване на именната синтагма на хинди са реализирани в учебници, които са практико приложните приноси на дисертационното изследване.

В заключението са изведени най-съществените резултати от направеното изследване. Сред тях са изводите за различните видове езикова интерференция, които са резултат от сходни езикови функции на именната синтагма в двата езика. Силно податливи на родноезикова интерференция са родовите маркери и словоредният модел на именната синтагма с присъщата йерархия на компонентите му. Падежните маркери за единствено число за изучаващите хинди българи също са податливи на родноезикова интерференция макар и значително по-слабо изразена (стр. 233).

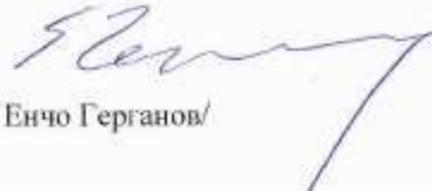
Авторефератът отразява достатъчно пълно и точно съдържанието на дисертацията. Справката за научните приноси съдържа неприемливи формулировки. Не може "анализът на средствата за изразяване на неопределеност/определеност в хинди" (стр. 235) и изобщо всякакъв анализ да бъде научен принос. Още в началото докторантката посочва, че като научен метод ще използва "анализ и синтез". Как така анализът е научен метод, а когато се прилага към някакъв проблем, става научен принос. Конкретен резултат от направения анализ може да бъде научен принос, а не самият анализ като такъв.

По темата на дисертацията са направени 15 публикации, от които 2 в чуждестранни издания. Едната публикация е учебник по хинди, създаден с отчитане на резултатите от изследването. За учебника са написани две рецензии. Публикациите отразяват основните резултати от дисертационното изследване.

Въпреки направените бележки и поставените на докторантката въпроси дисертацията представя значими резултати от съпоставително изследване на именната синтагма в български и хинди – резултати, които имат определен принос за теоретичните аспекти на съпоставителната граматика на български и хинди и за приложението им в практиката на чуждоезиковото обучение по хинди на българи и по български език на индийци.

В заключение ще отбележа, че представената за защита дисертация удовлетворява критериите за исканата степен, поради което ще гласувам да се даде на Валентина Ст. Тодорова-Маринова образователната и научна степен **ДОКТОР** и призовавам останалите членове на научното жури също да гласуват за това предложение.

София, 10 август 2011 г.

Подпис:
/Проф. д-р Енчо Герганов/